

előtt; mert a mit régtől fogva szereztünk, kiméletlen pusztítják, noha igen nagy bővességgel szakasztott a várfalvi plébániához, melyből élhetnek a plébánusok fogyatkozás nélkül. Kérjük az élő Isten szent nevére, ne hadgyon tiszts uraink kegyelmetek minket oktatás és védelem nélkül, mert ha ügyünket fel nem veszik s ott, a hol illik rajtunk nem segítenek, mi magunkban elégtelenek vagyunk s talán foganattya sem lenne a mű instantiánknak oly hathatós, mint a szent Consistorium méltóztatik intercedálni. Vezérelje a mindenható Isten tiszts Püspök és Consistorok jó uraink tanácsát a maga örökké maradandó dicsőségére és a közjóra, szivünkben kívánjuk és állandóul vagyunk tiszts Püspök urunknak és a szent Consistoriumnak alázatos szolgálói: Pálfi László, Hajdu János, Szolga Pál, Bencze Sámuel, Kolozsi György, Hajdu G., Szathmári S., Szolga J., Szolga Gy., Köpetzi M., Ajtai Sámuelné, Gadó Jutka, Bencze Sámuelné, Kiss Ferencz, Vári Miklós, Finta J., Bencze J. és felesége, Kovács M., Saláti J., Kovács Gy., Kardos Ajtai M., Molnár J., Hajdu J., Radó Péter, Bencze J. és felesége, Kolozsi M. a magunk házuk cselédjével együtt.“

A sinfalvi atyafiak instantiájára a generalis Consistoriumnak ez a resolútiója: „Az instansok magok is a maguk sérelmeket a felséges királyi guberniumnál illendőképpen adgyák fel s consolaltatásokat remélhetik, a generalis Consistorium is a panaszt az instansok instantiájok szerént per externum a flgs. királyi guberniumnál alázatosan feladni ezennel el nem mulasztja.“ (II. Gen. Prot. Cons. 386—388. II.)

CLXVII.

Bencze Zsuzsánna és Judit osztálylevele 1765.¹

Ó-Torda, 1765. augusztus 28.-án.

Mű Homorod Almási Gothárd János és Aranyos Rákosi Csipkés István mindketten nemes személyek adgyuk tudtára mindeneknek, a kiknek illik mostaniaknak és jövődébélieknek ez levelünknek rendiben, quod in hoc anno currenti 1765. die vero 28-a mensis Augusti, hivatának minket nemes Ó-Torda városában az venerabilis unitarius iskola mesterség házához ab

¹ Ez osztálylevél nevezetes művelődéstörténeti adatokat tartalmaz. Megismerteti egy XVIII. százbeli unitárius pap könyvtárát. Tiszt. Bencze Pál (felesége Agh Judit, Agh István püspök legkisebbik testvére) uramét, melyek közül csak egy van meg kétszer. Az osztálylevél könyvjegyzéke mutatja, hogy a XVIII. száz unitárius papja nagyon kevés jövedelem mellett is szép könyvtárat tartott.

una tiszteletes Bencze Zsuzsánna asszony tiszteletes nemzeti Abrudbányai Nagy Mihály uram házastársa, partibus ab altera tiszteletes Bencze Judit asszony tiszteletes Sárdi István uram házastársa, kik mindketten léányi néhai tiszteletes Bencze Pál uramnak, feleségétől néhai tiszteletes Agh Judit asszonytól valok, kik nevezett édes atyok és anyok meghalalozások után, neveletlen idejekben árvául maradván estenek volt tutelája alá mindketten édes atyok testvérének, tiszteletes Homorod Almási Bencze József uramnak, ki magokra és nevezett édes atyokról s anyokról maradtott jóvakra usque expirationem tutelae hűségesen gondot viselvén, jollehet ezelőtt ugymint in anno 1759. die 19. tunc currentis mensis Julii bizonyos suppelectiliákból qua tutor a nevezett két felek között instituáltatott volt divisiot Tordai nemes Sárközi Imre és idősb Szaniszló Zsigmond ő kegyelmek által; a mint az arról való divisionalisból, mely mű előttünk producaltatott nyilvánosan kitetszik. Mindazonáltal mint-hogy még indivise maradtanak volt, bizonyos mobiliák említett tutorok kezénél, szükséges lévén azoknak is a tutor által restitualtatni és a két felek között oszlóra menni, mindazokat a tutor elé adván, magok egymás között a pártok atyafiságosan meg-egyezvén, mi előttünk subdividálák serie sequenti:

1-mo: A könyveket egymás között eloszták e szerént: *Bencze Zsuzsánna* asszonynak jutának sors szerént ezek:¹ *Lucas Oseander in totam scripturam sacram*; *Petri Pázman Kalauz*;² *Patris Szabó et Chorení conciones*; *Concordantiae biblliorum*; *Apologia fratrum unitariorum*;³ *Refutatio Petri Melii, super trinitate, per Franciscum Davidis et seniores, de regno Christi et Anti Christi, sub Joanne rege*;⁴ *Kamarásii: Conciones funebres*;⁵ *Rungius: In genesim*; *Grotius: De jure belli et pacis*; *Lavater: In Judices, Jobum et Apokalypsim*; *Ravisii: Theatrum historicum*; *Hornii: Orbis politicus*; *Némethi: Conciones funebres*⁶; *Mozes explicatus*; *Branduyllerus*; *Confessio Schytingii*; *Cornelius Agrippa: De vanitate scienciarum*; *Socinus: De baptismo aquae*; *Ostervald: Romlotság kútfeje*⁷; *Fransii: Historia animalium*; *Justus Lipsius*; *Pausanias: De V. Graetia*;

¹ A könyvek meghatározásánál, tekintettel nagy számukra, csak a magyar szerzőktől származó művekre szoritkoztam. Itt is csak azokra, melyeknél a könyvjegyzék a szerzőt is megnevezi. Ezeken kívül azonban, mint már a magyar czimekből is világos, a könyvek között még több magyar mű van, melyeknek egy része valószínűleg kézirat.

² 1613. 23. és 37. kiadásából fennmaradt számos példányokat felserolja Szabó Károly: „Régi Magyar Könyvtár“ I. kötetében.

³ Petrichevich Horváth Ferencznek 1701-ben Kolozsvárt megjelent munkája.

⁴ *Refutatio scripti Petri Melii.* (Gyulafehérvár, 1567.)

⁵ Kamarásii György: *Emlékezet kövei stb.* (Kolozsvár, 1747.)

⁶ Valószínűleg Szatmár-Németi Mihály: *Halotti centuria.* (Kvár, 1683.)

⁷ Osterwald: *Romlotság kútfeje.* (Debreczen 1745.)

Rechembergii: Juris prudentia; Gerardi: Quinquaginta Meditationis sacri; Vorstius: In epistolis; Andreae Husti: Juris prudentia; Pax crucis;¹ Vita et doctrina Jesu per Avancinum; Campegii Wittenbergae theologia; Senecae: Opera omnia; Erasmi: Adagia; Voletulius Enyedi Latinus; Conciones penitentiales Diesth, Demeter Márton; Leusden novum testamentum graecolatino;² Manuele Pasoris; Sillabus item Pasoris; Concilium tridentinum; Claudianus poeta; Compendium historicum Johannis Kőszegi in duobus thomis³; Arithmetica Höl; Exertitationes mathematicae item Höl.; Laurentii Serpuli: Certamen Spirituale; Manuductio ad coelum; Colloquium septem linguarum; Cronicorum Libellus; Oratio ad Stephanum Báthori; Patific. et salutar. Discursus; Leonárdi: Consultatio; Rövid és fontos discursus; Opusculum de vera et falsa fidei regula; Universae rei medicae epigraphae; Dissertatio de libris reformatae ecclesiae symbolicis; Architecturae Militaris Tirolinum; Cathalogus Scriptorum Ecclesiasticorum per Joannem Trithen; Fides primorum Christianorum a Meliere; Joannis Echard: Praeces M. S. Schichardi Just. Hebr.; Könyvecske a keresztségről; Lexikon Januales; Nova Dacia;⁴ Artis Logicae Libri tres; Euclidi Libri posteriores Novem.

Benceze Judit asszonyinak a könyvekből jutának ezek: Grotius in Vetus Testamentum; Grotius: In Evangelia; Petri Pásmán: Conciones⁵; Jonae Schithlingii: Commentarius in Epistolis; Basilius István: A credoról⁶; Nadudvari: Conciones; Gesnerus: In Genesim; Puffendorf: De Jure naturae et gentium; Responsio pastor. et ministrorum unitariorum ad medianas propositiones; Az egy és magától való Felséges Istenről és az ő Fiáról, Dávid Ferencz munkája⁷; Calvinus: In Epistolas; Sphinx Theologico, Philosophica; Funetii Orbis Imperans; Bidembachius: In tribus thomis; Bibliotheca Antitrinitariorum; Joannes Sommerus; Pax corporis⁸; Amesius: In Salmos; Justini Historiae cum notis; Epithomae Adagiorum; Arkosi Benedek; Bekcherus;

¹ Páris Pápai Ferencz: Pax crucis. (Kolozsvár 1710.)

² Szabó K. és Petrik könyvészetében nem található.

³ Kőszegi János jezsuita munkája 2 füzetben. (Kolozsvár, 1733—34.)

⁴ Valószínűleg „Dacia nova” czimű munkája Fasching F. jezsuitának. (Kolozsvár, 1743—44.)

⁵ Valószínűleg vasárnapi és ünnepnapra praedicatiók. (Pozsony 1636., vagy Nagy-Szombat 1695.)

⁶ Basilius István: Az apostoli credonak rövid magyarázata. (Gyulafehérvár, 1568.) Igen ritka példány. Egyetlen teljes példány a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárában. A többi példányok hiányosak. Szabó K. R. M. K. I. 35.

⁷ Dávid Ferencz: Az egy Ő magától való Felséges Istenről és az Ő igaz fiáról, a Názáreti Jézusról, az igaz Messiásról, a Szentírásból vött vallástétel.

⁸ Páris Pápai Ferencznek 1690-től fogva több kiadást ért ily czimű munkája.

Christiani Matthiae Theatrum; Lexicon Pasoris Majus; Cornelius Tacitus; Calepinus undecim Linguarum; Biblia vulgata; Joannis Echárd: Conciones M. S. Cogitationes Fransisci Neprem; Calendarium perpetuum; Altim Grammathica Hebraica Regi unitariorum; Nagy cathecesis; Tomas Cempis; Rudimenta Linguae Hebraicae et Caldaicae; Aesopi: Fabulae; Szakácskönyv; Sculthethi: Axiomata concionandi; Manuale Rhetorica; Cipriani *Rechenbergii*: *Jurisprudencia*.¹ M. S. Iter. ad templum honoris; Az igaz és nem igaz hűtnek probaköve. Cancellarianak dícséreti; Rongyos könyörgéses könyv; döghalál idején való könyörgések; Regi Psalterium Soltárral együtt; Manuductio fori Ecelesiastici Processus.

2-do. Az több supellectiliákat és clenodiumokat ugyan magok választások szerént oszták el ilyenképpen:

Bencze Suzsánna asszony részére jutottanak: Egy arany gyűrű. Egy pecsét nyomos ezüst gyűrű. Egy két végin ezüstös tokocska, melyben vadnak: Ollo, pennacsináló kés, ezüst fülvájó, jedzegelő vékony csont, egy perspectivácska, egy vitrum causticum. Egy réz mozsár vastörővel edgyütt. Egy szapuló üst. Könyvtartó téka. Egy ejteles üveg. Egy fincsia tálástól. Egy pohár tokostól. Egy tábori asztal. Egy vízmerítő rézkalány. Egy osztoháta. Egy viseltes égettbor-főző üst.

Bencze Judit asszonynak a supellectiliákból s clenodiumokból: Egy aranyas básta tallér. Egy falra való réz óra. Tógára való ezüst láncz. Egy aczél pecsétnyomó. Egy perspectiva. Egy arany mérő. Egy elefánt lapos csontocska. Egy utra való rézkandér. Egy rézfazék. Egy pohárszék. Egy pinczetok. Egy ejteles üveg. Egy fincsia tálástól. Egy vastag kristálypohár. Gyapot fésű. Egy kűs üst. Egy ezüstös nádpálca. Egy terítő-háló.

3-tio. Vagyon kiadva activum liquidum debitum Lukács Márton uramnál flor. hung 17, dénár 82, Szabó János uramnál flor. hung 8, denar 94, Köváriné Benkő Kata asszonynál flor. hung 6, melyek in summa tesznek flor hung 32, denar 76. Melyeket unitis viribus expensisque szedgyenek fel és in duas aequales partes felosszák, megegyezének.

4-to. Vagyon nemes Háromszéken Sepsi-Szent-Királyban megnevezett édes anyok jussán ő kegyelmekre szállott jószágok cum internis et externis appertinentiis, ugyan nemes Torda vármegyében Ó-Torda várossában a Varga-utczában egyfelől Tiszt. Tatár Zsigmond uram, másfelől Illenczfalvi Nagy István uram szomszédságában utána járandó külső appertinentiákkal edgyütt, úgy egyéb külső immobile bonumok úgymint: szőlő, melyek hol légyenek az azokról emánált contractusok indigitálják, melyeknek subdivisióját mostanról ad meliora tempora, egyenlő, meg-egyezett akarattól elhalaszták.

¹ Csak ez az egy könyv fordul elő kétszer.

5-to. Ha mely házi szükségre megkivántató faedények még eddig megmaradtanak, úgymint: holmi romladozott kádak, hordók, átalagok, szuszékok és ehhez hasonlók, azokat is egymás között atyafiságosan megoszták.

Mely dolog és atyafiságos divisio mi előttünk mindenekben e szerént menvén végben, irtuk meg mü is futuro pro testimonio fide nostra mediante tulajdon subscriptionkkal és usualis pecsétünkkel corroborálván kiadtuk. Datum anno, die locoque in prae notatis.

Homorod Almási *Gothárd János*

(L. S.) Tordán residealo nemes személy mpr.

és

Aranyos Rákosi *Csipkés István*

(L. S.) nemes személy mpr.

Correcta per eosdem.

Kivül a hátlapon: „Bencze Zsuzsánna és Judit divisionaliosok anno 1765. 28. Augusti.“

(Eredetije Sárdi Lőrincz pénztári ellenőrnél Kolozsvárt.)

Közli: BODÓCZY SÁNDOR.

Nemzetközi vallásos congressus Bostonban.

I. Dr. Eliot Sámuel elnök megnyitó beszéde.

Isten kegyelméből egybegyültünk ismét. Egybegyültünk: férfiak és nők, a kik az igazság keresésében egyedül a szabadság törvényét ismerik el zsinórmérték gyanánt. Ez a congressus a szabadság, testvériség és igazság szolgálatában áll. Vallásos érzésünk és gondolatunk senkit se zár ki a congressus kebeléből s nem is azonosítja magát sem egyik, sem másik felekezet tanáival, avagy szervezetével. Különböző fajok és felekezetek találkoznak itten az egyetemes vallásos öntudat védelme alatt.

Ennek a gyülekezetnek fő jellemvonása a nyílt fő, a szabad gondolat. Nem az egyformaság. Rideg, katonai fegyelem nincs nálunk. Függetlenségünk és önbizalmunk arra indít, hogy mások iránt türelemmel legyünk és elismerjük és megbecsüljük az egyéni erőt és kiválóságot. Örvendünk, hogy ebben a gyülekezetben otthon érzik magukat azok, a kik saját hazájukban magukra vannak hagyatva s minden igaz munkás bátorságot merithet itt a további küzdelemre.

Közelből és távolból egybegyülve, lehet, hogy egész idáig elkísértek minket saját külön hagyományaink, a felekezeti féltékenység, ellenszenv, avagy félreértés s itt belátjuk, hogy ez a különbség nem annyira a vallásos hit sokfélesége, mint inkább annak egyetemes volta mellett bizonyít. Ebben a gyülekezetben minden oldalról szives barátság és jóakarát fogad bennünket. Önző érdekeinket, melyek szétválasztának benünket, háttérbe szorítjuk; mi közben egy szebb jövő képe integet felénk. Ismerkedünk. Előadja ki-ki a maga véleményét és tapasztalatát. Valódi élvezetet nyújt nekünk ez a sokféle megnyilatkozás. Látóhatárunk bővül. Emelkedett vita tárgyává tesszük mindazt, a miről eddig csak ösztönszerűen voltunk meggyőződve. Tartós barátságot kötünk. Ámulattal vesszük észre, hogy valamennyiünket